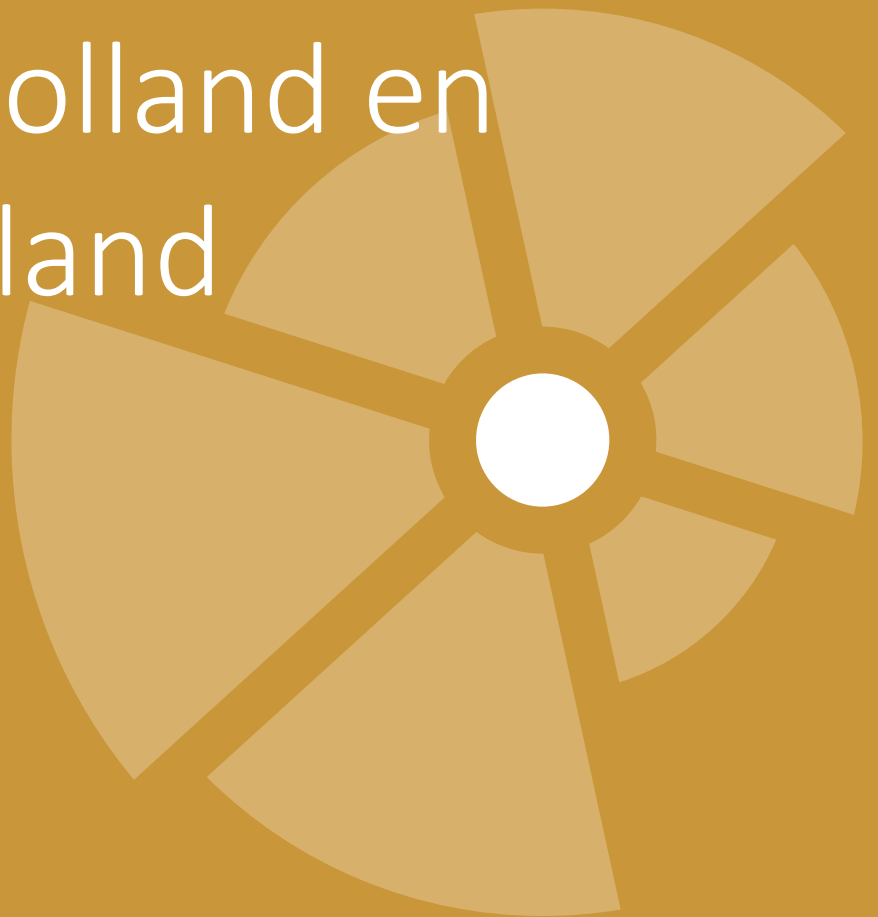

Advies over de
Natuurdoelanalyse
Kennemerland-Zuid,
provincies
Noord-Holland en
Zuid-Holland

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Noord-Holland heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid. De NDA moet duidelijk maken of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn voor het halen van de doelen voor het in stand houden van de beschermde natuur, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet blijken of wordt voldaan aan het verbod dat de beschermde natuur niet mag verslechteren. De provincie Noord-Holland heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA een goede basis kan vormen¹ voor de maatregelen in het Provinciale gebiedsprogramma².

In dit advies:

- In Kennemerland-Zuid is verslechtering van de beschermde natuur niet uit te sluiten. Doordat de NDA beperkt gebruik heeft gemaakt van beschikbare gegevens kan echter niet worden vastgesteld of er reeds verslechtering is opgetreden. Hierdoor is het onzeker of met bestaande maatregelen de doelen worden gehaald.
- De instandhoudings- en verbeterdoelen van de habitattypen in Kennemerland-Zuid moeten specifiek en concreet gemaakt worden.
- Omdat maar een deel van de, ruimschoots voorhanden zijnde, gegevens is gebruikt biedt de NDA ontoereikend systeeminzicht. Er dient een LESA opgesteld te worden om inzicht te verkrijgen in de ecologische condities die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken.
- Het opstellen van een kennisprogramma, met daarin een overzicht van reeds beschikbare informatie, waaronder ook monitoring, is een vereiste om vast te stellen welke kennisleemtes en monitoringsbehoeftes er nog bestaan. Dit is nodig om de effectiviteit van maatregelen te kunnen bepalen.
- Maatregelen die snel genomen moeten worden zijn: het verlagen van de stikstofbelasting, het initiëren van extra verstuivingen en het voortzetten van exoten bestrijding (en hier voldoende middelen voor te blijven reserveren). Daarnaast dient, indien mogelijk, ingezet te worden op het verminderen van de harde scheiding met aangrenzende gebieden door het ontwikkelen van bufferzones.

Kennemerland-Zuid is een uitgestrekt duingebied aan de zuidkant van het Noordzeekanaal. Het grootste deel van het gebied ligt in de Provincie Noord-Holland. Het gedeelte aan de zuidzijde, tussen De Zilk en Noordwijkerhout, maakt deel uit van de Provincie Zuid-Holland. Op basis van landschappelijke kenmerken en topografische ligging zijn grofweg drie deelgebieden te onderscheiden. Het gaat hier om het deel ten noorden van Zandvoort, de (grotendeels omheinde) Amsterdamse Waterleidingduinen (AWD) en het deel ten zuiden daarvan (zie ook figuur 1).

Ten noorden van Zandvoort bestaat het gebied uit een overwegend soortenrijke begroeiing met duinroosvegetaties in het open duin, duingraslanden, vochtige en droge duinvalleien, plasjes, goed ontwikkelde struwelen en diverse vormen van duinbossen. Het grootste deel van het gebied is in beheer bij drinkwaterbedrijf en natuurbeheerder Puur Water & Natuur (PWN) en de overige delen bij Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer (zie ook figuur 1 voor het overzicht van de beheergebieden).

¹ Conform 7.1 van het PSN: "Voor ieder in dit programma opgenomen Natura 2000-gebied wordt een natuurdoelanalyse opgesteld. Dit heeft tot doel om voorafgaand aan de vaststelling van het programma (ex ante) te beoordelen of de in dit programma opgenomen maatregelen in samenhang met andere maatregelen leiden tot het realiseren van (de condities voor) instandhoudingsdoelen voor stikstofgevoelige habitattypen en soorten voor het betreffende Natura 2000-gebied. En of aanvullende maatregelen nodig zijn."

² Provinciaal Programma Landelijk gebied (PPLG).

Ten zuiden van Zandvoort gaat het gebied over in de Amsterdamse Waterleidingduinen (hierna AWD). Het volledige gebied is in beheer is Waternet. Het deel gelegen binnen Provincie Noord Holland wordt gedomineerd door een uitgebreid netwerk van infiltratie- en winkanalen en is grotendeels omheind. Het gebied is van groot ecologisch belang door het voorkomen van een groot aantal verschillende habitattypen. Daarnaast is hier een grote populatie damherten aanwezig. Ten oosten van de AWD liggen nog enkele kleine langgoederen die beheerd worden door het Noord Hollands Landschap.

De AWD loopt door in de Provincie Zuid-Holland. Onder de AWD gaat het gebied over in een smalle strook duin bestaande uit open duinen en duinbos, beheerd door Staatbosbeheer. Karakteristiek voor dit gebied is dat de oorspronkelijke landschapsopbouw van strandwallen, oude Duinen en jonge duinen hier nog vrijwel compleet aanwezig is. Aan de binnenduintrand grenst het gebied aan de bollenstreek van Heemstede, Noordwijk en Hillegom. Verder heeft het Zuid-Hollands Landschap nog een landgoed in beheer en het gebied Langeveld.

Kennemerland-Zuid is in totaal aangewezen voor 16 habitattypen en 4 Habitatrichtlijnsoorten.³ Het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid behoort tot het Natura 2000-landschap Duinen. Voor het Natura 2000-gebied betekent dit dat de voor dit landschap belangrijke natuurwaarden prioriteit moeten krijgen. De nadruk ligt bij herstel van het Natura 2000-landschap Duinen en het versterken van de (a)biotische randvoorwaarden hiervoor, vooral door verstuuivingsdynamiek.

Wat staat in de natuurdoelanalyse Kennemerland-Zuid?

De NDA beschrijft de eigen status als een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatiese Aanpak Stikstof⁴). De NDA verwijst daarnaast naar het beheerplan⁵, maar vooral naar de evaluatie hiervan (Sweco, 2023, in voorbereiding)⁶ als informatiebronnen. De NDA benoemt de volgende drukfactoren, dan wel knelpunten: onvoldoende winddynamiek, wegvallen konijnenbegrazing, (te) hoge stikstofdepositie en toenemende invloed van invasieve exoten en oprukkende verstruweling.

Volgens de NDA⁷ staan veel van de aanwezige natuurwaarden in het natuurgebied onder druk. Dit is vooral gebaseerd op de evaluatie van het beheerplan (Sweco, 2023) en de vergelijking van de huidige situatie met de gewenste omgevingscondities. Voor diverse habitattypen in Kennemerland-Zuid gelden uitbreidings- en verbeterdoelen.⁸ Voor veel van deze habitattypen geeft de NDA aan dat er beperkt of geen informatie beschikbaar is over ontwikkelingen in oppervlak. Daarnaast is voor een deel van de habitattypen onvoldoende informatie beschikbaar om een uitspraak te doen over trends in kwaliteit. Voor alle Habitatrichtlijnsoorten geeft de NDA aan dat de realisatie van doelstellingen onzeker of onbekend is. Voor vrijwel alle beoordeelde habitattypen en -soorten (op drie na⁹) is geconcludeerd dat verslechtering niet is uit te sluiten (“nee, tenzij”). De instandhoudingsdoelstellingen voor dit gebied zijn, met het huidige maatregelenpakket (waaronder ook intern beheer), op de langere termijn vooralsnog niet altijd in zicht. In veel gevallen ontbreekt ook de noodzakelijke informatie om te kunnen onderbouwen dat habitattypen niet verslechteren.

Waar wel gegevens bekend zijn staat in de NDA dat behoud van bestaande arealen en soms uitbreiding van arealen mogelijk is door middel van overlevingsmaatregelen. Die leiden echter vooralsnog niet altijd tot het

³ Het gebied is aangewezen voor de habitattypen Embryonale duinen, Witte duinen, drie typen Grijs duinen (kalkrijk, kalkarm en heischraal), Duinheiden met struikhei, Duindoornstruwelen, Kruiwilstruwelen, drie typen Duinbossen (droog, vochtig, binnenduintrand), vier typen Vochtige duinvalleien (open water, kalkrijk, ontkalkt, hoge moerasplanten) en Galigaanmoerassen. Tevens zijn als habitatrichtlijnsoorten aangewezen: Nauwe Korflak, Kleine modderkruiper, Meervleermuis en Groenknolorchis.

⁴ https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Gebiedsanalyses_vigerend/088_Kennemerland-Zuid_GA_25-010-2017.pdf.

⁵ <https://www.noord-holland.nl/dsresource?objectid=bcf0f27c-bb32-4a68-96e0-c260c2a95ef9&type=PDF>.

⁶ https://www.noord-holland.nl/Onderwerpen/Natuur/Natuurversterking_Stikstof/Natura_2000_beheerplannen/Beheerplannen/4_Evaluatie_Kennemerland_Zuid.pdf.

⁷ Waar in dit advies gesproken wordt over de NDA wordt bedoeld de conceptversie van 30 maart 2023 van de Directie Beleid, Sector Groen van de provincie Noord-Holland.

⁸ Klik hier voor de doelen: <https://www.natura2000.nl/gebieden/noord-holland/kennemerland-zuid/kennemerland-zuid-doelstelling>.

⁹ Te weten de habitattypen witte duinen, duindoornstruwelen, vochtige duinvalleien (kalkrijk).

duurzaam halen van de instandhoudingsdoelstellingen. Daarvoor zijn systeemherstelmaatregelen noodzakelijk, waarbij de sleutelprocessen worden hersteld. Deze maatregelen dienen gericht te worden op herstel van begrazingsdynamiek, hydrologisch herstel en exotenbestrijding en vermindering van de stikstofdepositie. Daarnaast schetst de NDA een aantal mogelijkheden van maatregelen buiten het Natura 2000-gebied, zoals extensivering van het agrarisch gebruik en realisatie van verschillende vormen van bufferzones¹⁰ (voor b.v. recreatie, maar ook als oplossing van hydrologisch knelpunten).

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de NDA en de conclusies?

De NDA voor Kennemerland-Zuid geeft op hoofdlijnen inzicht in de instandhoudingsdoelen, de vereiste omgevingscondities en de drukfactoren. Ook uitgevoerde en geplande maatregelen worden beknopt beschreven. Het valt de Ecologische Autoriteit op dat er vooral wordt verwezen naar de evaluatie van het beheerplan (Sweco, 2023¹¹) maar niet naar andere bronnen. Dit terwijl bij de terreinbeheerders en ook bij onderzoekinstellingen¹² veel data, onderzoeksrapporten en wetenschappelijke studies beschikbaar zijn. De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA niet zelfstandig leesbaar, waarbij belangrijke informatie (zoals de To habitattypenkaart, een beschrijving van de abiotische condities, en een T₁ kaart voor de huidige situatie) ontbreekt.

De Ecologische Autoriteit constateert verder dat de NDA niet consistent is in het benoemen van drukfactoren. Er zijn diverse verschillen te zien in hoe drukfactoren worden benoemd en gepresenteerd bij Noord Hollandse NDA's die betrekking hebben op duingebieden¹³. In de begeleidende tekst blijkt het echter veelal over dezelfde problematiek te gaan, wat verwarring in de hand werkt.

Tijdens het veldbezoek is gezien dat de beheerders zeer betrokken zijn bij het beheer van hun gebied, dat ze over veel waardevolle kennis beschikken en veel inspanningen leveren om goede resultaten te bereiken. Het is uit de NDA echter niet goed op te maken hoe de kennis van beheerders is gebruikt en hoe die wordt geborgd en toegankelijk wordt gemaakt voor derden. Bij de systematiek met beslisbomen mist de benodigde onderbouwing en in de achtergronddocumenten blijkt deze onderbouwing ook niet altijd aanwezig. Hierdoor zijn de conclusies niet goed navolgbaar, ook niet na het raadplegen van de achterliggende documenten, zoals de evaluatie van het beheerplan.

De provincie Zuid-Holland heeft voor Kennemerland-Zuid een eigen NDA opgesteld¹⁴, waarbij de beoordeling zich richt op het Zuid-Hollands deel van het Natura 2000-gebied (grotweg het deel vanaf de Zilk tot aan Noordwijk). In de NDA Kennemerland-Zuid van Noord-Holland staat dat de Zuid-Hollandse NDA is geraadpleegd en daarom ook als bron is opgenomen. De Ecologische Autoriteit constateert dat de gebruikte methodieken in beide NDA's, en ook de hoeveelheid opgenomen informatie, sterk van elkaar verschilt. In de NDA van Noord-Holland wordt dit ook aangegeven¹⁵. Desalniettemin valt niet op te maken of en hoe de verschillen in detailniveau en informatie de uiteindelijke eindbeoordelingen hebben beïnvloed. Daarbij zijn in de NDA Kennemerland-Zuid van Provincie Noord-Holland vijf deelgebieden onderscheiden (deels op basis van

¹⁰ Bufferzones met bos en groen tegen inwaaien van stikstof en andere stoffen, maar ook zones met extensivering van landbouw, recreatiezonering en zones met vernatting en ontwikkeling van kwelpotenties in het achterland.

¹¹ In de NDA wordt verwezen naar "Sweco, 2023 (in prep.). Evaluatie Natura 2000-beheerplan Kennemerland-Zuid". In het document van Sweco wordt echter als datum maart 2022 genoemd (waarbij de evaluatie betrekking heeft op beheerplanperiode 2018-2024).

¹² Onder meer diverse onderzoeken van aardwetenschappers en ecologen van de Vrije Universiteit Amsterdam en de het Instituut voor Biodiversiteit en Ecosysteemdynamica (IBED) van de Universiteit van Amsterdam. Zie bijvoorbeeld: https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/herstel-grijze-duinen-door-reactiveren-kleinschalige-dynamiek.f3f51f.pdf.

¹³ In de NDA Zwanenwater & Pettemerduinen worden als algemene drukfactoren onder meer belemmering sleutelprocessen en wegvallen konijnenbegrazing genoemd. De NDA Duinen Den Helder-Callantsoog heeft het over afname windynamiek en begrazing en betredingsdynamiek. Op basis van de begeleidende teksten lijkt het hier om dezelfde problematiek te gaan.

¹⁴ https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/29803/natura2000_doelenanalyse_88_kennemerland-zuid1.pdf.

¹⁵ Uit NDA Noord-Holland: "De NDA van de provincie Zuid-Holland is niet gebieds dekkend uitgevoerd, maar focust op het Zuid-Hollandse deel van het Natura 2000-gebied. Om die reden wordt er op dit gebiedsniveau een groter abstractieniveau gehanteerd (overeenkomstig met de andere NDA's)".

beheergebieden), maar is niet duidelijk hoe vanuit beoordeling van deze deelgebieden er een integrale beoordeling via de beslisbomen tot stand is gekomen.

Een deel van de drukfactoren is weliswaar in beeld, maar de bron dan wel de oorzaak hiervan, echter niet altijd. Daarnaast is ook niet navolgbaar of en welke drukfactoren specifiek gelden voor de vijf deelgebieden die de NDA onderscheidt, of juist voor het hele gebied. Zo speelt het probleem van overbegrazing door damherten vooral in (het omheinde deel van) de AWD. De NDA benoemt dit niet expliciet en spreekt hoogstens van "sommige deelgebieden." Ook de verschillende karakteristieken van de aangrenzende gebieden blijft onderbelicht. Terwijl het gebied ten noorden van de AWD meer omsloten is door bebouwing, domineert in het zuiden agrarisch gebied (bollenteelt), met onder andere specifieke ontwateringseisen en de mogelijke verspreiding van pesticiden. Bij de bespreking van mogelijke maatregelen buiten het gebied moet hier expliciet op worden ingegaan.

Door het ontbreken van een volledige en integrale LESA is niet goed te onderbouwen welk maatregelenpakket nodig is om de instandhoudingsdoelen te behalen. Dit is nu in de NDA onvoldoende concreet (SMART) beschreven. Evaluatie van bestaande maatregelen, waar de NDA nu vrijwel niet op ingaat, kan daarbij helpen om inzicht te krijgen in wat werkt en wat niet. Door het ontbreken van bovenstaande informatie kan niet goed worden bepaald hoe groot de opgave is voor het realiseren van alle instandhoudingsdoelen. Hiervoor is ook een kennisprogramma, evenals monitoring, noodzakelijk.

NDA's van de eerste cyclus moeten nadrukkelijk gezien worden als de start van een iteratief proces, waarin steeds meer informatie beschikbaar komt en er steeds meer duidelijkheid komt over de invulling van te nemen maatregelen. De Ecologische Autoriteit adviseert de NDA in het vervolgproces te verbeteren of aan te vullen op de volgende punten:

- **Toetsen van verslechtingsverbod:** De NDA doet geen uitspraak over mogelijk al opgetreden verslechtering. Breng dit alsnog in beeld via integratie van beschikbare kennis en monitoringsgegevens en doe dit op een navolgbare manier.
- **Overzicht van de doelen.** De verbeter- en uitbreidingsdoelen van het gebied (tabellen 1 en 2 in de NDA) worden niet voldoende concreet (SMART) ingevuld.
- **Beoordeling huidige oppervlakte en kwaliteit.** Beoordeling van de huidige oppervlakte en natuurkwaliteit is nu niet goed mogelijk, mede door ontbreken T₁. Dit is terug te zien in de eindoordelen (via de beslisboom systematiek) die niet voldoende onderbouwd worden. Voer trendanalyses uit aan de hand van de nog op te leveren T₁ kaart om daarmee oppervlakte en kwaliteit van habitattypen eenduidig te bepalen. Gebruik de uitkomsten om conclusies beter te onderbouwen.
- **Inzicht in landschapsecologisch systeem.** Er dient een volledige en integrale landschapsecologische systeemanalyse (LESA) te worden opgesteld. De Ecologische Autoriteit raadt aan de LESA uit de NDA die is opgesteld door de Provincie Zuid-Holland¹⁶ te gebruiken als leidraad, waarbij de systematiek van Van der Molen et al (2010)¹⁷ is gevolgd. Hiermee ontstaat een beter beeld van de ecologische condities die nodig zijn om de instandhoudingsdoelen te bereiken. De afzonderlijke gevolgen van verminderde winddynamiek, stikstofdepositie, wegvallen van konijnenbegrazing, functioneren hydrologisch systeem en invasieve exoten kunnen dan beter worden beoordeeld.
- **Effectiviteit maatregelen.** De NDA noemt een groot aantal maatregelen. Het geschatte effect per maatregel is echter niet gespecificeerd. Hierdoor is niet helder welke maatregelen relatief de meeste ecologische winst opleveren, nodig zijn voor het voorkomen van (verdere) verslechtering en om de doelen mee te behalen. Gebruik de LESA om de herstelmaatregelen te onderbouwen, inclusief hoe en waar die uitgevoerd moeten worden.
- **Beoordeling niet-stikstofgevoelige habitattypen- en soorten.** Niet-stikstofgevoelige habitattypen- en soorten worden niet in de NDA beoordeeld.¹⁸ Dit is weliswaar conform de handreiking NDA, maar wettelijk gezien

¹⁶ https://www.zuid-holland.nl/publish/pages/29803/natura2000_doelenanalyse_88_kennemerland-zuid1.pdf.

¹⁷ https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Herstelstrategieen/achtergronddocumenten/Werkkader_LESA_15112010.pdf.

¹⁸ Habitattypen Vochtige duinvalleien (hogere moerasplanten) en Habitatrictlijnsoorten Kleine modderkruiper en Meervleermuis.

geldt voor alle habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten een instandhoudingsdoelstelling. De Ecologische Autoriteit is daarom van mening dat de haalbaarheid hiervan onderdeel behoort te zijn van elke NDA.

- **Noodzaak monitoring.** De NDA gaat beperkt in op de beschikbare monitoringsgegevens en biedt daarmee geen overzicht van de abiotische factoren en het voorkomen van typische soorten. Deze informatie behoort systematisch te worden verzameld en ontsloten en is nodig om een LESA te kunnen maken. De Ecologische Autoriteit adviseert om een goed en volledig overzicht te geven van de gegevens die beschikbaar zijn, maar ook welke ontbreken. Betrek hierbij ook gegevens die verzameld worden door de diverse beheerders.
- **Kennisprogramma.** Stel een kennisprogramma op om daarmee nog niet opgeloste vraagstukken (leemten in kennis) te beantwoorden. Denk hierbij aan vragen als hoe de konijnenpopulatie hersteld kan worden, maar besteedt ook aandacht aan de invloed van PFAS, gewasbeschermingsmiddelen en klimaatverandering.

De NDA concludeert dat verslechtering van het gebied niet is uit te sluiten. De Ecologische Autoriteit is het eens met dit oordeel, maar maakt daarbij de kanttekening dat de NDA beperkt gebruik heeft gemaakt van beschikbare informatie. Hierdoor kan niet worden vastgesteld of er reeds sprake is van verslechtering. Het risico van (verdere) verslechtering is groot zolang de stikstofdepositie te hoog is en cruciale drukfactoren zoals beperkte winddynamiek, begrazing¹⁹ en recreatiedruk niet opgelost zijn.

De NDA maakt onvoldoende duidelijk of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn om (verdere) verslechtering tegen te gaan en de doelen te behalen. Aanvullende maatregelen zijn noodzakelijk, waarbij ook nadrukkelijk naar systeemherstel en oplossingen in de omgeving moet worden gekeken. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.²⁰ Door het beperkt gebruiken (en ook deels ontbreken) van gegevens kan niet goed worden bepaald hoe groot de opgave is voor het realiseren van alle instandhoudingsdoelen. Daarmee is wel de richting, maar niet de omvang van het maatregelenpakket te bepalen.

Welke maatregelen moeten en kunnen snel worden gestart?

Vanwege het risico op (verdere) verslechtering van habitattypen en leefgebieden in het gebied adviseert de Ecologische Autoriteit om snel (aanvullende) maatregelen uit te voeren. Dit geldt met name voor:

- **Verlagen van de stikstofdepositie door bronanpak.** De stikstofdepositie is te hoog voor de aanwezige natuur. Volgens AERIUS berekeningen in de NDA wordt voor een deel van de habitattypen de Kritische Depositie Waarde (KDW) overschreden, ook in 2030 nog. Dit geldt onder meer voor Grijze Duinen (kalkrijk en kalkarm), waarvoor Kennemerland-Zuid van groot nationaal belang is. De effecten op de natuur zijn cumulatief, dit is in het gebied Kennemerland-Zuid te zien door onder andere het verruigen en vergrassen van duinvegetaties. Totdat de stikstofdepositie verlaagd wordt blijven de negatieve effecten toenemen, zijn maatregelen steeds minder effectief en zal de natuur (verder) verslechteren.
- **Met prioriteit trendanalyses uitvoeren.** In de NDA wordt aangegeven dat de T1 kaart aan het einde van de beheerplancyclus wordt opgeleverd. De Ecologische Autoriteit adviseert prioriteit aan de oplevering te geven, om daarmee trends van oppervlakte en kwaliteit van habitattypen eenduidig te bepalen. Hiermee kunnen ook de conclusies beter worden onderbouwd.
- **Het realiseren van nieuwe kerven in de zeereep.** Door het maken van kerven²¹ en stuifkuilen kan zand het gebied instuiven. Extra dynamiek zorgt voor verbetering van de kwaliteit van Witte duinen en verjonging van de bodem in aangrenzende Grijze duinen. De Ecologische Autoriteit adviseert, daar waar realisatie van nieuwe kerven en/of stuifkuilen kan worden onderbouwd met onderzoek of gunstige ervaringen elders, deze voor zover mogelijk uit te voeren. Monitoring van effecten is ook noodzakelijk om neveneffecten op andere habitattypen te kunnen volgen²².

¹⁹ Zowel het tekort aan begrazing (konijnen) als overbegrazing (door damherten).

²⁰ Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

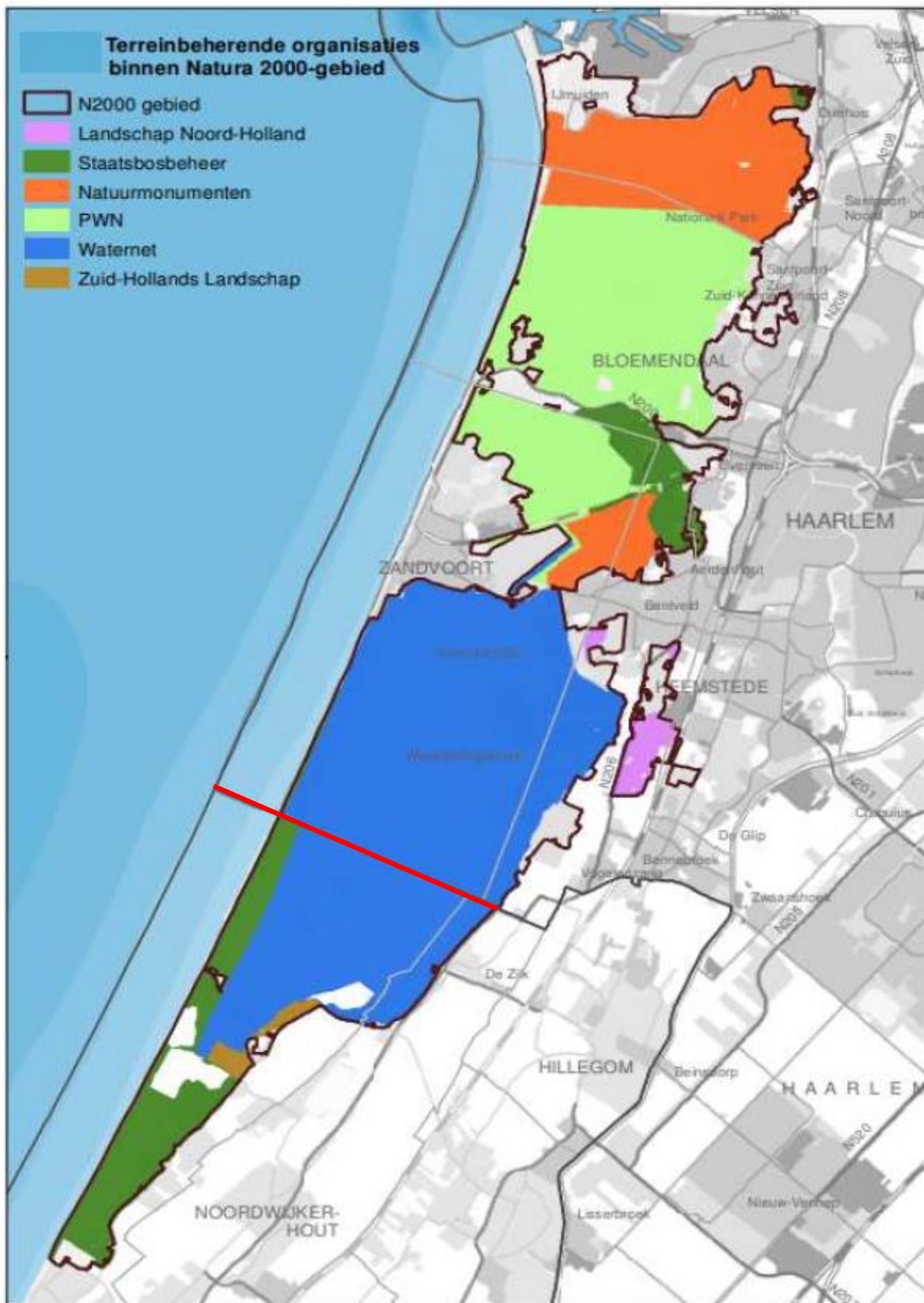
²¹ Kerven zijn grote doorgangen in de duinen die zorgen dat strandzand het duingebied in kan waaien.

²² De ontwikkelingen in de Noordwest Natuurkern leiden hebben tot verbetering van dynamiek geleid, maar gezien dat de maatregelen dermate succesvol zijn kan dit mogelijk leiden tot negatieve effecten op andere habitattypen.

-
- **Voortzetten (en waar nodig intensiveren) van het huidige natuurbeheer.** Dit is noodzakelijk om de huidige natuurwaarden te behouden. Het betreft hier onder meer bestrijding van exoten in open duingebied en zaailingen van dennen, maar ook het beheer van de Damhertenpopulatie en versterken van de konijnenpopulatie. Zorg voor reservering van voldoende middelen om daar waar nodig beheer te kunnen intensiveren. Stem het beheer ook af met eigenaren/beheerders van aangrenzende percelen.
 - **Recreatiezonering.** Daar waar een hoge recreatiedruk leidt tot negatieve effecten op habitattypen is zoneren wenselijk en, waar nodig ook intensiveren van handhaving.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 staan adviezen van de Ecologische Autoriteit voor het provinciale gebiedsprogramma. Daar waar in hoofdstuk 2 wordt verwezen naar “de evaluatie”, wordt bedoeld op de evaluatie van het beheerplan door Sweco (2023).

Figuur 1: ligging en begrenzing van het Natura 2000 gebied Kennemerland-Zuid en de verschillende beheergebieden. Te onderscheiden zijn het duingebied ten noorden van Zandvoort, de AWD (midden) en het deel daaronder wat is gelegen binnen de Provincie Zuid-Holland (de rode lijn markeert de grens tussen beide provincies). Bron: NDA Kennemerland-Zuid, Provincie Noord-Holland.

Waarom een natuurdoelanalyse?

Het Rijk ziet dat de kwaliteit van natuur onder druk staat, onder meer als gevolg van intensief gebruik van land en water, emissies van stikstof en klimaatverandering. Met de Wet stikstofreductie en natuurverbetering (Wsn) en het bijbehorende verbeterprogramma²³ wil Nederland die negatieve trend keren.

In die regelgeving is ook vastgelegd dat per Natura 2000-gebied een zogenoemde natuurdoelanalyse (NDA) moet worden gemaakt. Daarin moet blijken wat de actuele natuurkwaliteit is, welke knelpunten ('drukfactoren') er zijn en hoe de natuurdoelen voor dat gebied kunnen worden behaald. Een NDA biedt op zijn beurt input voor een gebiedsprogramma waarin wordt opgenomen welke maatregelen²⁴ daadwerkelijk genomen zullen worden.

Waarom een advies van de Ecologische Autoriteit?

De Provincie Noord-Holland heeft de NDA over Kennemerland-Zuid voorgelegd aan de Ecologische Autoriteit. De Ecologische Autoriteit toetst of in de NDA alle essentiële ecologische informatie werd betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's.²⁵ In de bijlage bij dit advies staan de werkwijze, samenstelling van de werkgroep en andere projectgegevens. De projectstukken die bij het advies zijn gebruikt zijn te vinden door nummer 5060 op www.ecologischeautoriteit.nl in te vullen in het zoekvak.

De Ecologische Autoriteit is zich bewust van de hoge druk en beleidsmatige onzekerheid waaronder de NDA's van de provincies tot stand moesten komen. Zij waardeert de onder die omstandigheden de geleverde kwaliteit. Desondanks onderwerpt de Ecologische Autoriteit de NDA's aan een gedetailleerd wetenschappelijk-ecologisch oordeel. De NDA's vormen een belangrijke onderlegger voor de effectiviteit en doelmatigheid van het (regionale) natuurbeleid, voor de kwaliteit van de politiek-bestuurlijke afweging van maatregelen én voor het succes van bredere gebiedsprocessen. Goede informatie in de NDA is daarmee randvoorwaardelijk voor de kwaliteit van besluitvorming en voor de gedeelde inzet van bestuurders, burgers en ondernemers.

²³ Het programma [Stikstofreductie en Natuurverbetering](#). Dit programma geeft invulling aan de Wsn. In deze wet is vastgelegd dat de stikstofdepositie omlaag gebracht moet worden en de natuur verbeterd moet worden om de instandhoudingsdoelstellingen voor de habitattypen en soorten (alsnog) te realiseren.

²⁴ Zie voor de reikwijdte van deze maatregelen de *Interpretation Guide Natura 2000-beheer*, paragraaf 2.4: 'de instandhoudingsmaatregelen kunnen de vorm aannemen van "passende wettelijke, bestuursrechtelijke of op een overeenkomst berustende maatregelen" en "zo nodig" de vorm van "passende beheersplannen".'

²⁵ Zie het [Instellingsbesluit](#) van de Ecologische Autoriteit.

2. Toelichting per onderdeel van de NDA

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel toe, in de volgorde van de Natuurdoelanalyse. De hoofdstukken over landschapsecologische systeemanalyse, drukfactoren en gewenste omgevingscondities zijn samengenomen vanwege hun sterke samenhang. Tevens geeft ze aan welke informatie aangevuld moet worden, dit is opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen bij de besluitvorming over het Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid.

2.1 Algemene opmerkingen vorm, navolgbaarheid et cetera

De Ecologische Autoriteit vindt dat de NDA overzichtelijk is en goed de systematiek van de Handreiking natuurdoelanalyses volgt. De NDA is echter wel erg beknopt²⁶. Er zijn niet of nauwelijks gerichte verwijzingen opgenomen naar achterliggende documenten (met paginanummers of vindplaats), zoals onderzoeksrapporten. Het is daardoor noodzakelijk om telkens te zoeken in de evaluatie van het beheerplan en het Natura 2000-beheerplan.

De Ecologische autoriteit merkt verder op dat er inmiddels een definitieve versie van de evaluatie van het beheerplan beschikbaar is. Hierin zijn gegevens opgenomen die afwijken van hetgeen voor de NDA is gebruikt. Dit blijkt onder meer uit de conclusies over het doelbereik voor oppervlakte²⁷. Bij de systematiek met beslisbomen ontbreekt de benodigde onderbouwing en in de achtergronddocumenten blijkt deze onderbouwing ook niet altijd aanwezig of wordt verwezen naar "expert judgement". Als zelfstandig document geeft de NDA hierdoor te beperkt informatie om tot een goede beoordeling van Kennemerland-Zuid te komen.

Vul de NDA aan met relevante achtergrondinformatie waardoor deze zelfstandig leesbaar wordt en conclusies navolgbaar zijn zonder achtergronddocumenten te hoeven raadplegen. Overweeg om de eindconclusies uit te schrijven in tabelvorm, aanvullend op de beslisbomen systematiek.

2.2 Referentie en doelen

In het Aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied Kennemerland-Zuid zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. SMART-geformuleerde doelen²⁸ zorgen ervoor dat de provincie weet waar ze in het gebiedsprogramma op moet sturen, en hoe. Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden moet bovendien duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding de staat van de natuur was, de T_0 (zie ook onderstaande box). De Ecologische Autoriteit constateert dat de NDA vooral ingaat op de stikstofgevoelige Habitattypen en Habitatrichtlijn soorten. Voor niet-stikstofgevoelige Habitattypen en Habitatrichtlijn soorten²⁹ worden wel drukfactoren beschreven, maar bij de conclusies ontbreekt een oordeel. Wettelijk gezien geldt voor alle Habitattypen en Habitatrichtlijnsoorten een instandhoudingsdoelstelling en dient naar mening van de Ecologische Autoriteit de haalbaarheid onderdeel te zijn van de NDA.

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiesituatie is formeel het moment van aanmelden van het gebied als Habitatrichtlijngebied bij de Europese Commissie. De referentiedata zijn belangrijk om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat. Daarom is het van belang om voor de referentiedata zo goed mogelijk een zogenaamde T_0 te bepalen.

²⁶ In de NDA wordt aangegeven het document een ecologisch beredeneerde aanscherping van de PAS-gebiedsanalyse (Programmatische Aanpak Stikstof) is.

²⁷ De gebruikte kleuren bij onder meer tabel 3 in de NDA (veel rood) wijkt af van die in de evaluatie van het beheerplan (overwegend oranje).

²⁸ Specifiek, meetbaar, aannemelijk, realistisch en tijdgebonden.

²⁹ Habitattype Vochtige duinvallei (hogere moerasplanten) en de soorten Meervleermuis en Kleine modderkruiper.

- Voor het **verslechteringsverbod** is de T_0 het basisniveau; ten opzichte hiervan mag in ieder geval geen verslechtering optreden³⁰. Trends in het natuurgebied, zowel op het gebied van de ontwikkeling van planten en dieren, maar ook abiotische trends, kunnen een maatstaf zijn voor verslechtering.
- Een **behoudsdoelstelling** valt samen met de referentie, de T_0 . Inzicht in de T_0 maakt het dan mogelijk de behoudsdoelstelling SMART te maken.
- Voor een **verbeterdoelstelling (kwaliteit) dan wel uitbreidingsdoelstelling (oppervlakte)** is de T_0 niet het doel, maar moet ten opzichte van de T_0 een verbetering of uitbreiding worden gerealiseerd.
- Voor **instandhoudingsdoelstellingen die later, met een wijzigingsbesluit**, zijn toegevoegd, is de referentie afhankelijk van het wijzigingsbesluit. Als de reden voor het toevoegen is dat het habitatype of leefgebied pas na de referentiedatum als Natura 2000-gebied is ontstaan, dan vormt de natuurkwaliteit op dat latere moment de referentie voor de nieuwe doelen. Als het wijzigingsbesluit echter een correctie is op het oorspronkelijke aanwijzingsbesluit (en dus geen actualisatie), zoals het wijzigingsbesluit voor aanwezige waarden uit 2022, dan geldt voor de toegevoegde waarden dezelfde T_0 als voor de eerder vastgelegde doelen.

Bepaling van de referentie (T_0)

De T_0 is voor Kennemerland-Zuid gebaseerd op de kaarten uit de evaluatie van het Natura 2000- beheerplan. Volgens de NDA is de T_0 uit 2013, dit is echter het jaar van aanwijzing en niet aanmelding³¹. De habitattypenkaart staat niet in de NDA, maar wel in de evaluatie. Daarin wordt niet goed navolgbaar beschreven hoe de T_0 is bepaald. De habitattypen zijn namelijk op een niet-gevalideerde manier afgeleid uit de vegetatiekarteringen. Verder is het zo dat volgens de evaluatie de vegetatiekarteringen voor de verschillende deelgebieden uit verschillende jaren (2014, 2018 en 2020) stammen.

Gezien het voorgaande adviseert de Ecologische Autoriteit de referentiesituatie in de vorm van een T_0 -kaart op te nemen in de NDA, zodat deze zelfstandig leesbaar wordt. Vermeld hierbij duidelijk welk jaar de kaart weergeeft en voorzie de kaart van een duidelijk leesbare legenda.

Huidige situatie (T_1)

In hoofdstuk 2 van de NDA wordt de oppervlakte en de kwaliteit van habitattypen geanalyseerd (gebaseerd op informatie uit de evaluatie). Om te beoordelen of de oppervlaktes van de habitattypen zijn toegenomen, is het nodig om de T_1 -kaart (huidige situatie) met de T_0 -kaart (referentie) te vergelijken. De NDA geeft aan dat de T_1 niet beschikbaar is (als gevolg van afspraken die gemaakt zijn ten aanzien van monitoring). Door het ontbreken van een T_1 -kaart habitattypenkaart zijn geen navolgbare conclusies te trekken over de huidige oppervlaktes van de kwalificerende habitattypen, ook al wordt dat in Tabel 3 van de NDA wel gedaan. Deze conclusies zijn gebaseerd op recente vegetatiekarteringen waarbij deze karteringen op een niet-gevalideerde manier zijn omgezet in habitattypen. Deze validatie dient uiteraard nog uitgevoerd te worden.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de oplevering van de nieuwe T_1 kaart prioriteit te geven. Deze informatie is van belang om trends in oppervlakte en kwaliteit goed in te schatten.

Trends en bepaling van kwaliteit

In de NDA zijn de resultaten van de trendanalyse uit de evaluatie beschreven in tabel 4 (door een grove indicatie met kleuren). De beoordeling van kwaliteit vindt plaats conform de WenR methode³². Dit blijkt overigens niet uit de NDA, waar alleen een tabel met resultaten is opgenomen. De NDA geeft aan dat doordat de beschikbare informatie (en daarmee de mate van inzicht in de trends), verschilt per deelgebied er in de evaluatie gekozen is

³⁰ Artikel 4 lid 5 Habitatrictlijn is duidelijk over het referentiemoment: het moment van aanmelden. In Nederland wordt voor de habitatrictlijngebieden in de praktijk het moment van aanwijzing gebruikt. De Ecologische Autoriteit heeft dit overigens in haar advies over de handreiking Natuurdoelanalyse nog niet naar voren gebracht.

³¹ Vanuit de Provincie Noord Holland wordt in antwoord op vragen verwezen naar een document genaamd "Spaanse Ruiter" waarin (landelijke) afspraken over onder meer de referentiedatum zijn vastgelegd. In de NDA is geen verwijzing opgenomen naar dit document.

³² [Gestandaardiseerde methode voor bepalen referentiewaarden Vogel- en Habitatrictlijn - WUR.](#)

voor een eindoordeel per deelgebied. Dit betekent dat er voor vijf deelgebieden een beoordeling is gedaan. Voor de meeste habitattypen geldt dat niet alle informatie beschikbaar is, of dat trends tussen deelgebieden afwijken, zodat over trends op Natura 2000-gebiedsniveau geen uitspraken kunnen worden gedaan.

De beschikbare kwaliteitsgegevens zijn deels te vinden in de evaluatie, maar niet in de NDA zelf. Op basis van de gegevens die de evaluatie biedt zijn de volgende kanttekeningen te plaatsen bij de toepassing in de NDA van de WenR methodiek:

- **Ad 1 Vegetatiekwaliteit.** Gezien het ontbreken van een T₁ habitattypenkaart is deze kwaliteitsindicator in de evaluatie bepaald op basis van de T₀ kaart, de permanente kwadraten en latere vegetatiekarteringen en steekproefgewijze veldopnames in september 2022. Doordat de informatie niet gelijk is voor de vijf deelgebieden ontstaat geen goed beeld van de kwaliteit.
- **Ad 2 Typische soorten.** De trends in voorkomen van typische soorten zijn onderzocht in de evaluatie. Echter, hier wordt gebruik gemaakt van het voorkomen in kilometerhokken en dit is een tamelijk grofmazige methode. Er worden in de evaluatie wel soortnamen gegeven, maar zonder rekening te houden met de aantallen in een kilometerhok. Hierdoor is een goede trendanalyse slechts zeer globaal mogelijk.
- **Ad 3 Abiotische kenmerken.** Hoofdstuk 3 gaat globaal in op de gewenste omgevingscondities. Zoals de NDA vermeldt is informatie over omgevingscondities niet voor alle habitattypen beschikbaar, waardoor een goede beoordeling niet mogelijk is. In de evaluatie is per habitatype wel de depositie (volgens AERIUS) aangegeven en soms ook de pH, vochttoestand en de voedselrijkdom. Meetgegevens over bodemchemie, en waterkwaliteits- en kwantiteitsgegevens ontbreken.
- **Ad 4 Overige kenmerken van goede structuur en functie.** Wanneer de T₁-kaart beschikbaar is, is beter aan te geven hoe de structuur en functie van het gebied zich verder ontwikkeld hebben. Nu is er vooral gebruik gemaakt van metingen van het veldbezoek in 2022³³, maar deze gegevens zijn niet compleet.

Maak voor de bepaling van de kwaliteit van de habitattypen in de T₀ en de T₁ een kwantitatieve analyse van de abiotische omstandigheden. Gebruik de vele vegetatie-opnames uit het verleden en de ontwikkeling van typische soorten per kilometerhok. Maak de trends in de kwaliteit van habitattypen ook op basis van abiotische (gemeten) kenmerken zichtbaar en toetsbaar. Benut hiervoor ook de (op te stellen) landschapsecologische systeemanalyse en de analyse van drukfactoren (zie paragraaf 2.3 en 2.4 van dit advies).

Schep inzicht in de abiotische randvoorwaarden die nodig zijn om de doelen te halen door het gebruik van meetgegevens, waaronder bodemchemie, waterkwaliteit en waterkwantiteit. Maak dit ook inzichtelijk op kaart, zodat een ruimtelijk beeld ontstaat van de abiotische omstandigheden.

Verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen

Gebiedsspecifieke doelen moeten nog concreter, landelijke doelen komen er nog bij

De huidige doelen van het gebied kennen verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen. Het realiseren hiervan is dan ook nodig voor het behalen van de doelen van het gebied én de landelijke gunstige staat van instandhouding.

Voor het behalen van de gunstige landelijke staat van instandhouding, zijn de Natura 2000-gebieden uiteraard van groot belang; zij bevatten ongeveer de helft van de soorten en habitats die hiervoor nodig zijn. Echter, nog niet alle soorten en vegetaties hebben al een goede plek in Nederland gekregen. Sommige zullen niet (alleen) binnen Natura 2000-gebieden gerealiseerd moeten worden. Andere doelen moeten nog toegevoegd worden aan gebieden. Op dit moment werkt LNV aan de doorvertaling van wat dit concreet betekent voor de gebieden. Daardoor zijn mogelijk nog verdergaande uitbreidingsdoelen nog niet bekend.

Dit betekent dat voor dit gebied zowel de 'eigen' verbeter-/uitbreidingsdoelen voor dit gebied nog verder ingevuld moeten worden en dat hier op termijn mogelijk nog de landelijke doelen bij komen. Dit is van belang met het oog op het gebiedsproces.

³³ Volgens paragraaf 2.1.2 van de evaluatie, alsmede de bijlagen.

Voor de uitbreidingsdoelstellingen is het van groot belang dat deze gekwantificeerd worden en opgenomen in hoofdstuk 2 van de NDA. Verbeterdoelstellingen moeten worden uitgewerkt met abiotische kenmerken van deelgebieden. Daarvoor zijn inzicht in de referentiesituatie, de huidige situatie, historische gegevens, de ecologische potentie van het gebied en de trends van belang. Tijdens het veldbezoek gaf de provincie aan dat zij op dit moment bezig is de instandhoudingsdoelstellingen te concretiseren.

De Ecologische Autoriteit adviseert om ook de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen uit te werken op basis van de potenties van het gebied voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitattypen. Gebruik inzichten uit de landschapsecologische systeemanalyse (zie 2.3 van dit advies). Formuleer op basis hiervan SMART de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen voor dit gebied.

Onderbouw in de NDA de conclusies over doelbereik zodat deze navolgbaar zijn zonder achtergrondinformatie te hoeven raadplegen. Vertaal verder de kwaliteitsbeoordeling in kaartbeelden die als basis kunnen dienen voor de beoordeling van genomen en nog te nemen maatregelen, in ieder geval voor habitattypen waar de kwaliteit op dit moment niet voldoet aan de doelstelling.

Klimaatverandering en haalbaarheid doelen in de toekomst

Klimaatverandering betekent dat in de toekomst arealen van soorten en habitats kunnen opschuiven. Dit kan betekenen dat dit gebied minder geschikt wordt voor bepaalde doelen, maar het kan ook betekenen dat dit gebied juist een grotere bijdrage kan leveren aan het landelijke doel voor deze soorten en habitats. Ook zorgt klimaatverandering ervoor dat de kans op perioden met enerzijds droogte en anderzijds wateroverlast als gevolg van hevige regenval toeneemt. Ook komen als gevolg van klimaatverandering mogelijk meer claims op het gebied te liggen. Denk aan verhoging en verbreding van de zeekeer gezien de huidige scenario's voor zeespiegelstijging.

Beschrijf op basis van de klimaatscenario's van het KNMI wat klimaatverandering betekent voor de te nemen maatregelen en mogelijk veranderende doelen. Doe dit in samenspraak met de terrein beherende organisaties (of laat deze zelf vanuit hun kennis/kunde hier invulling aan geven). Besteed ook aandacht aan gebiedsvreemde of habitatvreemde soorten (die zich vestigen en mogelijk leiden tot invloed op kwalificatie van habitattypen). Geef in de NDA aan in hoeverre habitattypen bestand zijn tegen de effecten van droogte en wateroverlast en wat er aanvullend nodig is om de robuustheid en veerkracht van het systeem te vergroten. Geef in de NDA ook een korte beschouwing wat mogelijke toekomstige claims op het gebied kunnen betekenen.

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse en gewenste omgevingscondities

Inzicht in het landschapsecologische systeem

Inzicht in het landschapsecologische systeem is de basis van de analyse van de huidige natuurkwaliteit en oppervlakte. De LESA biedt inzicht in de gewenste condities en drukfactoren. De oorzaken van het niet behalen van doelen worden hiermee duidelijk en daarmee welke aanvullende maatregelen nodig zijn. Een dergelijke LESA ontbreekt in de NDA. Het Natura 2000-beheerplan bevat wel een beschrijving van het gebied maar is daarmee nog geen LESA en onduidelijk is of deze informatie nog actueel is. Een LESA maakt het mogelijk een indeling in deelgebieden te maken op basis van verschillen in landschappelijke en ecologische kenmerken. Hiermee kan een integrale visie op de drukfactoren en benodigde herstelmaatregelen worden gemaakt die beter aansluit op het landschapsecologische functioneren van het gebied dan de indeling in vijf beheergebieden die de NDA hanteert. Tabel 3 in de NDA hanteert een indeling in vijf beheergebieden. Deze indeling komt niet terug in de tekstgedeeltes over de drukfactoren, waardoor niet duidelijk wordt hoe de drukfactoren verschillen per deelgebied. Hetzelfde geldt voor de eendoordelen over de instandhoudingsdoelen en het verslechteringsverbod.

De Ecologische Autoriteit adviseert een volledige en integrale LESA op te stellen waarbij de NDA van Provincie Zuid Holland als voorbeeld wordt genomen, volgens de systematiek van Van der Molen (2010³⁴). Leg de nadruk van de LESA op kenmerken en processen die van belang zijn om knelpunten in gewenste omgevingscondities en de rol van drukfactoren te kunnen analyseren. Begin met de geologische processen uit het verleden voor zo ver ze relevant zijn om de vorming van het huidige landschap te begrijpen. Bespreek de natuurlijke condities en processen in de duinen zoals die bestonden vóór de referentiedatum, en hoe deze in de loop van de tijd zijn beïnvloed door menselijk ingrijpen.

Vul de kennis van onder andere de hydrologie en de (gemeten) bodemgesteldheid en chemie verder aan. Geef op basis van dit inzicht aan wat de sturende factoren zijn (zowel natuurlijke als menselijke) voor het gebied. Maak de trend van natuurkwaliteit en -oppervlakte zichtbaar, toetsbaar en kwantitatief. Breng daarbij geografische differentiatie aan. Neem ook de recente droge jaren mee in de analyse.

Bepaal vanuit deze inzichten de noodzakelijke systeemkeuzes voor het gebied. Zo ontstaat beter zicht op hoe het gebied er nu voor staat, of behaalde resultaten duurzaam zijn, en hoe bestaande en aanvullende maatregelen leiden tot systeemherstel. Ontwikkel en onderbouw zo een centrale strategie voor het herstel van het gebied. Dit zal de gebiedspartijen in staat stellen om tot een logisch samenhangend pakket aan maatregelen te komen en keuzes, nu en in de toekomst, beter te onderbouwen en onderdeel te maken van het gebiedsproces.

2.4 Drukfactoren- of knelpunten analyse

In de NDA wordt in hoofdstuk 4 een kwalitatieve analyse en beoordeling van de drukfactoren gegeven per habitatype, maar SMART gegevens ontbreken. Deze beknopte analyse in de NDA is gebaseerd op de analyse in de evaluatie. Er wordt geen onderscheid gemaakt in deelgebieden. In onderstaande paragrafen wordt ingegaan op de drukfactoren.

Stikstof en bodem

Vrijwel alle habitattypen zijn gevoelig voor stikstofdepositie, maar slechts in een deel hiervan (Grijze duinen (kalkrijk), Grijze duinen(kalkarm), Duinheiden met struikhei, Duinbossen (droog), Vochtige duinvalleien (open water) en Heischrale graslanden wordt de kritische depositiewaarde overschreden in de huidige situatie. In de toekomst naar 2030 blijkt volgens AERIUS dat de overschrijding afneemt maar dat de KDW in een deel van deze habitattypen nog steeds wordt overschreden. Voor deze habitattypen is stikstofdepositie dus (ook) een knelpunt. Dit geldt met name voor de Grijze Duinen (kalkrijk en kalkarm), waarvoor het gebied een grote landelijke betekenis heeft.

Voor de meeste van de habitattypen waar de kritische depositiewaarde overschreden wordt, geldt dat sprake is van een lichte tot matige overschrijding. In de huidige situatie zijn er negatieve effecten te zien in de vegetatie die samen (kunnen) hangen met stikstofdepositie, zoals vergrassing en verstruweling en mogelijk ook versnelde successie waardoor de vroege successiestadia minder goed ontwikkeld zijn. Door langjarige stikstofdepositie treedt er accumulatie van stikstof op in de bodem organische stof. Deze stikstof kan door mineralisatie van de bodem organische stof weer beschikbaar komen voor opname door de vegetatie. Uit de NDA blijkt niet in hoeverre de huidige depositie leidt tot negatieve gevolgen door accumulatie van stikstof in de bodem en of hier rekening mee moet worden gehouden bij het uitwerken van maatregelen. Het is dus van belang de stikstofbeschikbaarheid in de bodem te meten om adequate beheersmaatregelen te kunnen treffen.

De NDA maakt niet duidelijk wat de (belangrijkste) bronnen van stikstof zijn. Hierbij moet onderscheid gemaakt worden tussen geoxideerde stikstofverbindingen (vooral afkomstig uit industrie en verkeer) en gereduceerde stikstofverbindingen (veelal afkomstig uit de landbouw of inwaai vanuit de zee). Kennis van deze bronnen is belangrijk voor de aanpak hiervan: wat is bijvoorbeeld de relatieve bijdrage lokaal verkeer vanuit omringende

³⁴ https://www.natura2000.nl/sites/default/files/PAS/Herstelstrategieen/achtergronddocumenten/Werkkader_LESA_15112010.pdf.

woonkernen (IJmuiden, Haarlem, Zandvoort), en (werk)verkeer in het gebied zelf en de bijdrage van regionale bronnen zoals Tata Steel, zeescheepvaart en stikstof afkomstig uit het buitenland (vooral aangevoerd door westenwind vanuit het Verenigd Koninkrijk).

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de kritische depositiewaarden (KDW) voor de verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader ingevuld.³⁵ Dit is verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. Deze nieuwe waarden waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de opgave voor dit gebied. De Ecologische Autoriteit beveelt daarom sterk aan in een aanvulling op de NDA aan te geven of de KDW's voor dit gebied zijn aangepast. Geef aan wat dit betekent voor de opgave voor dit gebied. Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

Voor een gezonde en diverse natuur is niet alleen de stikstofbeschikbaarheid in de bodem van belang, maar moeten ook overige bodemchemische parameters binnen de gewenste range voor de verschillende habitattypen vallen. Bodemparameters als zuurgraad, basenverzadiging, organische stofgehalte en fosfaatbeschikbaarheid zijn belangrijk bij het duiden van de abiotische situatie van de habitattypen en het vaststellen van de noodzakelijke "dosering" van maatregelen om de noodzakelijke abiotische situatie voor de instandhoudingsdoelstellingen te realiseren. Ruimtelijk gezien kunnen op kleine schaal relatief grote verschillen aanwezig zijn in de bodem die medebepalend kunnen zijn voor een goede analyse van knelpunten. Dergelijke gegevens ontbreken nu vrijwel volledig in de NDA (en in iets mindere mate in de evaluatie) en de Ecologische Autoriteit adviseert met klem om een goed meet- en monitoringsprogramma op te stellen om in deze lacune te voorzien.

Het is onduidelijk of er in het gebied Kennemerland-Zuid sprake is van depositie van gebiedsvreemde stoffen uit zee, dan wel vanuit de agrarische omgeving ofwel industrie (Tata Steel), zoals PFAS, gewasbeschermingsmiddelen/pesticiden en andere verontreinigende stoffen. Hierdoor is eveneens geen beeld wat de invloed van deze stoffen is op de lokale duinbodems en organismen in de voedselketen. In de NDA wordt onvoldoende op deze aspecten ingegaan om als basis te dienen voor de volgende stappen (beoordeling van genomen en te nemen maatregelen). Een aanwijzing voor de depositie van gewasbeschermingsmiddelen zijn berichten in de media³⁶ dat deze stoffen zijn gevonden in het Eerste Water van het Zwanewater.

Vul de NDA aan met een analyse van de aanwezigheid van stikstof in de bodem (zie hieronder) en de invloed van stikstof en de mate waarin dit een drukfactor is voor dit gebied. Beschrijf in de NDA de ontwikkeling van de bodem in ieder geval in termen van organische stofgehalte, voedselrijkdom (N,P), zuurgraad en gehalte aan kationen (en ook PFAS en andere toxische stoffen). Neem hierin, voor zover mogelijk, ook de invloed van gewasbeschermingsmiddelen (pesticiden) en andere verontreinigende stoffen mee afkomstig vanuit de omgeving, zoals agrarisch gebied en industrie (Tata Steel). Beschrijf de effecten die deze hebben op bodemkwaliteit. Maak deze leemten in kennis onderdeel van het kennisprogramma (zie paragraaf 2.7 van dit advies).

Invasieve exoten

De NDA noemt invasieve exoten als drukfactor en deze zijn een aandachtspunt voor het gehele natuurgebied. In tabel 6 van de NDA worden per habitattypen de invasieve exoten genoemd die een knelpunt vormen. Uit de NDA blijkt echter niet wat de omvang van het probleem is. Wel is tijdens het veldbezoek gezien dat er maatregelen worden uitgevoerd om exoten terug te dringen. Hierbij is aangegeven dat Amerikaanse vogelkers en rimpelroos met succes zijn bestreden in onder meer de AWD. De laatste plekken in het noordelijk deel worden de komende

³⁵ Wamelink et al, 2023. <https://research.wur.nl/en/publications/overzicht-van-kritische-depositiewaarden-voor-stikstof-toegepast->

³⁶ <https://www.nhnieuws.nl/nieuws/333959/giftig-bestrijdingsmiddel-gevonden-in-natuurgebied-zwanewater> en <https://www.natuurmonumenten.nl/natuurgebieden/zwanewater/nieuws/natuurmonumenten-vraagt-handhaving-bij-verboden>.

jaren aangepakt en door middel van nabeheer zullen nieuwe uitbraken worden voorkomen. Andere exoten (cotoneaster, yucca, hemelboom) zullen de komende jaren meer aandacht krijgen en er wordt door de Provincie Noord Holland gewerkt aan een 'early warning' lijst zodat ingezet kan worden op het voorkomen van invasieve nieuwe exoten. Voor een aantal soorten, zoals Mahonie (in vooral bossen), is nog niet goed bekend hoe deze aangepakt moeten worden.

De Ecologische Autoriteit steunt de inspanningen van de beheerders en Provincie Noord Holland ten aanzien van de bestrijding van exoten. Geadviseerd wordt de bestrijding voort te zetten en hier voldoende middelen voor te reserveren om, wanneer nodig, tijdig in te kunnen grijpen bij vestiging van nieuwe exoten. Soorten waarvan nog niet duidelijk hoe deze bestreden moeten worden (zoals Mahonie), wordt onderzoek naar mogelijke maatregelen geadviseerd.

Hydrologie

De NDA gaat bij de analyse van de habitattypen niet in op hydrologie of vochttoestand als drukfactor. In het verleden zijn grootschalige maatregelen uitgevoerd om vernatting van het duingebied te realiseren, zoals bijvoorbeeld het stopzetten van de grondwaterwinning in het beheergebied van PWN evenals het dempen van het Van Limburg Stirum kanaal en het verhogen van het waterniveau van het Oosterkanaal in het beheergebied van Waternet. De NDA gaat niet in op de effectiviteit van deze maatregelen en het blijft onduidelijk in welke mate de hydrologie in de huidige situatie een drukfactor vormt en wat daarvan de oorzaken zijn. Zonder deze analyse is het niet mogelijk om vast te stellen of en welke hydrologische herstelmaatregelen nodig zijn. In hoofdstuk 7 van de NDA worden maatregelen voor hydrologische herstel wel aanbevolen maar deze worden niet nader uitgewerkt. Uit het kader op pagina 29 blijkt dat in ieder geval wordt gedoeld op het verminderen van de ontwatering in de agrarische gebieden langs de binnenduinrand.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de hydrologische knelpunten duidelijker te beschrijven. Datzelfde geldt voor de hydrologische maatregelen om die knelpunten op te heffen. Ga hierbij in op de hydrologie van de verschillende deelgebieden en beschrijf de specifieke maatregelen die nodig zijn.

Gebrek aan verstuiwingsdynamiek

In de NDA staat dat winddynamiek van nature sterk aanwezig is in de Kennemerland-Zuid en in de afgelopen decennia minder is geworden doordat het duin is vastgelegd door aanplant van helm en van naaldbos. De natuurlijke ontwikkeling van duinen en de bijbehorende variatie in vegetatietypen (successiestadia) zijn daardoor afgenomen en de successie is versneld door stikstofdepositie, waardoor met name de vroege successiestadia achteruit zijn gegaan.

Volgens de NDA kunnen karakteristieke duinvormingsprocessen vanaf het strand, zoals de vorming van mobiele duinen, niet meer plaatsvinden door de hoge en gesloten dijkvormige zeereep. Ook vastlegging van verstuiwende delen in zeereep en duinen, door aanplant van onder andere helm en naaldbossen, heeft tot verminderde dynamiek geleid. Daardoor vindt minder overstuiving van (kalkrijk) zand plaats, wat vooral nadelig is voor pioniervegetaties, maar ook vegetaties van Grijze duinen. Daarnaast is de afname van begrazing door konijnen een oorzaak voor minder verstuiwend zand en te weinig kaal zand. Voor de habitattypen Witte duinen, Grijze duinen (kalkrijk en kalkarm) en Duinheiden met struikhei, Duindoornstruwelen en Vochtige duinvalleien (ontkalkt) wordt het gebrek aan verstuiwingsdynamiek genoemd als drukfactor.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft dat de verstuiwing sterk is verminderd. Als maatregel hebben de beheerders diverse kerven aangebracht in de zeereep en verstuiwingskuilen ge(her)activeerd. Ook is er door PWN ruim 4 hectare aan naaldbos verwijderd³⁷. Vooral in de Noord West Natuurkern heeft dit tot goede resultaten geleid (geconstateerd bij het veldbezoek, maar in de NDA wordt hier niet op ingegaan). Voor andere

³⁷ Persoonlijke mededeling van de beheerder.

delen van het gebied geldt dat nog onduidelijk is of hier nog mogelijkheden liggen. In de AWD lijken deze mogelijkheden beperkt vanwege de waterwinning. De NDA moet beter in beeld brengen waar ingrepen zijn uitgevoerd en vooral hoe deze hebben bijgedragen aan het verhogen van de verstuvingsdynamiek.

Geef in de NDA aan wat de bijdrage is geweest van ingrepen die tot doel hebben dynamiek te vergroten, zoals kerven creëren en heractiveren of aanleggen van stuifkuilen. De maatregelen dienen, zo mogelijk, kwantitatief onderbouwd en ruimtelijk gedifferentieerd te worden beschreven om het eindoordeel over de instandhoudingsdoelstellingen navolgbaar te maken.

Recreatiedruk

In de NDA wordt genoemd dat er sprake is van intensieve recreatie op vooral plekken waar de toegangen tot het gebied en stranden zich bevinden, maar ook in de AWD. Betreding door mensen kan bijdragen aan variatie en verstuving. Dit kan bij een te grote intensiteit en bij niet reguleren en in bepaalde seizoenen ook een probleem vormen door verstoring van broedvogels. Er treedt dan erosie en verstoring op, maar ook areaal- en kwaliteitsverlies. De NDA maakt geen onderscheid in deelgebieden en de mate waarin recreatie hier een knelpunt is.

In algemene zin trekt het hele Natura 2000 gebied veel recreanten. De NDA specificeert niet om welke vormen van recreatie het gaat. Ook zaken die verband houden met recreatie zoals gebruik en onderhoud van strandhuisjes en strandpaviljoens, maar ook beheer door beachcleaners (voor gebruik van het strand) komen niet aan bod³⁸. Hierdoor is geen beeld van de gevolgen van recreatiedruk voor de instandhoudingsdoelen. De NDA geeft wel aan dat er gestuurd dient te worden op zonerings- en intensiteit in het duingebied, maar beschrijft niet hoe dit wordt vormgegeven met maatregelen. Ook het effect van handhaving (of het gebrek hieraan) is niet goed in beeld. Als richting wordt geopperd om gebieden langs de binnenduinstrand te vergroenen om de meer kwetsbare duingebieden te ontzien.

Recreatie in de AWD

In de AWD mogen geen honden komen en ook fietsen is in de AWD niet toegestaan. In de Waterleidingduinen is het wel toegestaan om gedurende het hele jaar buiten de paden te lopen (ook wel "struinen" genoemd). Dit leidt mogelijk tot extra aantasting van natuur, maar de NDA benoemt niet of dit ook daadwerkelijk het geval is en wat dit betekent voor de instandhoudingsdoelen.

Beschrijf de invloed van de betredingsdynamiek door recreatie op haalbaarheid van instandhoudingsdoelen. Benoem ook mogelijke toekomstige plannen die kunnen leiden tot verhoging van de recreatiedruk op het gebied. Maak hierbij onderscheid tussen de effecten van betreding enerzijds en verstoring anderzijds. Ga in op de mogelijke oplossingen om deze invloeden te beperken, bijvoorbeeld door aangepast begrazingsregime, struinen beperken (AWD) en/of door opstellen van een zoneringsplan en intensiveren van handhaving waar nodig.

Begrazingsdynamiek

In de NDA wordt aangegeven dat begrazingsdynamiek een algemene drukfactor is. Deze uit zich zowel in een tekort aan begrazing (door te weinig konijnen) als te intensieve begrazing (door damherten).

Verminderde (of geheel weggefallen) konijnenbegrazing

De NDA meldt dat het wegvallen van begrazing door konijnen bijdraagt aan verstruweling en afname dynamiek. Dat probleem doet zich langs de hele Nederlandse kust voor en heeft vooral invloed op de kwaliteit en oppervlakte grijze duinen. Ook Kennemerland-Zuid kent schommelingen in de konijnenpopulatie, maar deze was

³⁸ Het Kennemerstrand is de enige locatie langs de Hollandse vastelandsduinen waar een jonge strandvlakte met embryonale duinen en een uitgestrekte oppervlakte met kalkrijke duinvalleien aanwezig voorkomt.

al ver voor het moment van aanmelding van de Kennemerland-Zuid als Natura 2000-gebied sterk gedaald. Tijdens het veldbezoek is meegedeeld dat er in Kennemerland-Zuid experimenten plaatsvinden met uitzetten van konijnen. De Ecologische Autoriteit ondersteunt deze maatregel om op korte termijn resultaten mee te bereiken, ook alsnog niet volledig duidelijk is hoe een stabiele populatie te bereiken op de langere termijn. Wel is het is zinvol om via uitwisseling van resultaten kennis te vergaren (al dan niet door opzetten van een kennisnetwerk met alle beheerders van duingebieden). Hierdoor kan meer inzicht ontstaan in de oorzaken van de problematiek, mogelijke alternatieve strategieën, en effectiviteit van deze maatregel.

De Ecologische Autoriteit adviseert een kennisnetwerk met beheerders van duingebieden op te zetten voor uitwisseling van resultaten van experimenten met konijnen uitzetten.

Overbegrazing Damherten in de AWD

De NDA noemt de hoge begrazingsdruk door damherten in de AWD een knelpunt. Het aantal dieren in de AWD is gestaag gegroeid vanaf 1995 met een sterke stijging vanaf 2013, wat heeft geleid tot vraatschade aan natuurwaarden³⁹. Het aantal Damherten is inmiddels gedaald door populatiebeheer. Het huidige aantal is echter nog steeds te hoog en dient nog verder omlaag te worden gebracht. In de NDA wordt de overbegrazing betrokken bij de beoordeling van de haalbaarheid van de doelen. Hier is echter geen onderscheid gemaakt in deelgebieden. Ook ontbreekt in de NDA inzicht in de daadwerkelijke effecten van het populatiebeheer (is overbegrazing verminderd?), terwijl deze gegevens er wel zijn⁴⁰.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft de noodzaak om het aantal Damherten te beperken. Wel wordt geadviseerd om de effecten van het populatiebeheer in beeld te brengen (middels de bestaande monitoring) en hierbij onderscheid te maken in deelgebieden (waar wel en geen damherten voorkomen) om te kunnen inschatten of doelen haalbaar zijn.

2.5 Bestaande maatregelen en verwacht effect bestaande zekere maatregelen

Relatief belang van de maatregelen

Bodem, water en lucht op orde: belang systeemmaatregelen

Bepaalde systeemmaatregelen die zorgen voor herstel van de basis van een gebied voor bodem, water en lucht, zullen een zeer groot positief effect hebben voor het hele gebied en alle vegetaties en soorten daarbinnen. Dergelijk systeemherstel is voor vrijwel alle soorten van vitaal belang, terwijl andere, kleinschalige, maatregelen voor een bepaalde soort weliswaar nodig zijn, maar niet het hele systeem zullen verbeteren. Dit onderscheid inzichtelijk maken is van belang voor het nemen van besluiten over de maatregelen en de urgentie daarvan, zeker in het geval dat verslechtering reeds is opgetreden.

In tabel 7 in hoofdstuk 5 van de NDA is een overzicht opgenomen van diverse maatregelen, veelal voorzien van jaartallen dan wel oppervlakten. Ook zijn in de NDA kaarten opgenomen (figuren 2 tot en met 5) met de locaties van de PAS-maatregelen, maar bij een deel van de genoemde maatregelen is niet duidelijk in welk gebied de maatregel naar verwachting van invloed zal zijn en welk resultaat ze opleveren, en of ze al uitgevoerd zijn. In tabel 8 gaat de NDA in op het verwachte effect van de maatregelen. Er is uit de NDA niet af te leiden of maatregelen elkaar onderling hinderen, versterken of zelfs uitsluiten. Dit overzicht zou de bruikbaarheid van de NDA in het gebiedsproces en de besluitvorming in het gebiedsprogramma in hoge mate kunnen vergroten.

Beschrijf in de NDA alle bestaande (en geplande) maatregelen per habitatype. Maak per drukfactor duidelijk hoe de invloed wordt verminderd of opgeheven (geborgd en gepland). Maak de maatregelen zo SMART mogelijk (zie kader hieronder), zodat bij de (ex ante) beoordeling van effecten en na het uitvoeren van de maatregelen,

³⁹ Blijkend uit: <https://awd.waternet.nl/beheer/projecten/dossier-damherten/documentatie/>.

⁴⁰ Er is een uitgebreid onderzoek gaande in de AWD en NPZK, zie hiervoor karakteristiek duin beschermd (waternet.nl). De Damherttellingen zelf worden jaarlijks gerapporteerd Media bibliotheek - Faunabeheer NH (fbenoordholland.nl).

de resultaten toetsbaar en te monitoren zijn. Baseer de locaties van de te nemen maatregelen op de trends die volgen uit de T₀-T₁-kaartanalyse, en maak de locaties van de uitgevoerde en geplande maatregelen (beter) inzichtelijk op kaart. Gebruik deze kaart voor een ruimtelijke analyse waarbij de locaties van maatregelen in verband worden gebracht met locaties waar sprake is van onvoldoende doelrealisatie en met de aard hiervan.

Wat is SMART bij een natuurherstelmaatregel?

- Specifiek: locatie(s), hoeveelheid, soort maatregel en de werking/effect () ervan.
- Meetbaar: hiervoor zijn van belang SMART geformuleerde doelen, de referentiesituatie, inzicht de gewenste abiotische condities. Ook (toekomstige) monitoring zorgt voor het meetbaar maken van het effect van maatregelen.
- Aannemelijk: hiervoor is de inbedding van de maatregel vanuit de inzichten uit de LESA van belang.
- Realistisch: Is de maatregel haalbaar door negatieve effecten op andere doelen? Een maatregel kan onrealistisch zijn als deze door negatieve effecten andere instandhoudingsdoelen bedreigt. NB: een maatregel mag nu nog niet te makkelijk afvallen vanwege technische, maatschappelijk of financiële aspecten.
- Tijdgebonden: van belang voor de maatregelen is dat aangegeven wordt wat het moment van uitvoeren is, hoe vaak deze wordt moet worden uitgevoerd (frequentie).

Geef de maatregelen ook altijd op kaart aan, en verwijst hierop naar de specifieke maatregelen uit tabel X/ hoofdstuk Y van de NDA.

Negatieve effecten van maatregelen

Maatregelen kunnen soms (onverwacht) negatief uitpakken voor (andere) natuurwaarden en andere natuurdoelen zoals uit de Kaderrichtlijn Water. De NDA doet geen uitspraken over kennislacunes over de kwaliteit van habitattypen. Als de maatregelen in de maatregeltabel zonder die kennis wordt uitgevoerd, is niet uit te sluiten dat er soorten op die plek worden 'wegbeheerd' omdat ze geen Natura 2000 status hebben. Dit geldt met name voor maatregelen als intensivering van begrazing en het op kleine schaal verwijderen van (delen van) naaldbos. Begrazing is een succesvolle maatregel tegen vergrassing, maar houdt de achteruitgang van korstmossen en sommige kruiden vaak niet tegen of verergert het zelfs. Anderzijds kunnen maatregelen om verstuuving te stimuleren zodanig succesvol zijn dat andere waardevolle en kwalificerende habitats (met wettelijke doelen) overstoven raken. Tijdens het veldbezoek waren de successen van de maatregelen bij de Noord West Natuurkern waar te nemen, maar is onduidelijkheid over de mogelijke neveneffecten.

Breng in de NDA in beeld welke negatieve effecten elke maatregel zou kunnen hebben op de bestaande wettelijk beschermde en niet-beschermde natuur. Geef aan hoe aanzienlijke negatieve effecten kunnen worden voorkomen of beperkt.

2.6 Synthese en conclusie in de NDA

Oordeel over de conclusies

De NDA moet laten zien:

- Of verslechtering is opgetreden en welke maatregelen zijn voorzien om dit tegen te gaan;
- Hoe met bestaande, geborgde en geplande maatregelen toekomstige verslechtering kan worden voorkomen;
- Hoe met bestaande, geborgde en geplande maatregelen de doelen duurzaam te realiseren zijn;
- Welke aanvullende maatregelen nodig zijn voor de situatie onder 1., 2. en 3.

Wanneer het verwachte effect van uitgevoerde en geplande herstelmaatregelen afgezet wordt tegen de gewenste en huidige⁴¹ omgevingscondities en gewenste en huidige natuurkwaliteit, ontstaat zo een goed beeld van resterende problemen in het Natura 2000-gebied⁴².

⁴¹ Let wel: de NDA mag voor de conclusies dus niet alleen uitgaan van niet geborgde toekomstige stikstofmaatregelen maar moet minstens ook de conclusie onder huidige stikstofbelasting in beeld brengen.

⁴² Zie bladzijde 33 van de handreiking natuurdoelanalyse.

De NDA moet dit ook voor de individuele habitattypen en soorten in beeld brengen, waar relevant op verschillende locaties. De NDA moet ook een beeld schetsen van de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze voor maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Ook moet duidelijk onderbouwd worden aangegeven waarom conclusies soms wel degelijk getrokken kunnen worden ondanks het ontbreken van een deel van de gegevens.

Hoofdstuk 7 van de NDA geeft een synthese van de uitgevoerde beoordeling uit de eerdere hoofdstukken. Aangezien de natuuroppervlakte en kwaliteit in de huidige situatie nog onvoldoende in beeld is, is het lastig een oordeel te vellen over het totaal benodigde pakket aan bestaande en aanvullende maatregelen dat nodig is om doelen te halen en verdere verslechtering te voorkomen. De gehanteerde systematiek met beslisbomen is daarbij niet altijd navolgbaar, vooral omdat onderbouwing bij de verschillende beslisstappen ontbreekt. Dit geldt zowel bij het oordeel “nee, tenzij” als “ja, mits”. De Ecologische Autoriteit heeft de volgende kanttekeningen bij de conclusies:

- **Reeds opgetreden verslechtering.** De NDA concludeert dat verslechtering van het gebied niet is uit te sluiten. De Ecologische Autoriteit is het eens met dit oordeel, maar maakt daarbij de kanttekening dat de NDA beperkt gebruik heeft gemaakt van, ruimschoots beschikbare, informatie. Hierdoor kan niet worden vastgesteld of er reeds verslechtering is opgetreden.
- **Onzekerheid toekomstige stikstofreductie.** Uit de beslisbomen in de NDA is op te maken dat hierin de uitvoering van stikstofreductie in de periode tot 2030 meegenomen is bij het trekken van conclusies. Dit is weliswaar conform de Handreiking, maar er wordt aanbevolen om, als de reductie niet gehaald wordt, rekening te houden met de noodzaak van additionele maatregelen. Indien doelstellingen hierdoor alsnog niet haalbaar blijken dient de conclusie te worden aangepast.
- **Conclusie niet stikstofgevoelige habitattypen en soorten ontbreekt.** In de NDA worden alleen conclusies getrokken voor stikstofgevoelige habitattypen en soorten. Over het habitatype vochtige duinvalleien (hoge moerasplanten) en de aangewezen Habitatrichtlijnsoorten (Kleine Modderkruiper en Meervleermuis) wordt geen uitspraak gedaan over de haalbaarheid van instandhoudingsdoel. Dit is weliswaar volgens de handreiking, maar alle habitattypen hebben een wettelijk instandhoudingsdoel en de Ecologische autoriteit is van mening dat de haalbaarheid hiervan onderdeel dient te zijn van de NDA.
- **Inzicht effectiviteit maatregelen nodig.** De effectiviteit van de uitgevoerde en geplande overlevingsmaatregelen en de mogelijkheden en effectiviteit van aanvullende maatregelen is onvoldoende inzichtelijk. Zo staat een aantal keer vermeld: “Door het treffen van additionele effectieve maatregelen is het instandhoudingsdoel op termijn wel in zicht.” Onduidelijk is waar deze inschatting op is gebaseerd.

Vul de NDA aan met bovengenoemde informatie (zie hiervoor ook paragraaf 2.2 tot en met 2.4 van dit advies). Beschrijf welke onzekerheden, kennisleemten en knelpunten daarna nog resteren en hoe hier concreet mee om wordt gegaan(kennisprogramma).

Overweeg bij het trekken van conclusies over verslechtering en het bereiken van de instandhoudingsdoelstellingen het document van TEO te gebruiken.⁴³

Richting voor nieuwe maatregelen

In de NDA wordt in paragraaf 7.3 aangegeven dat de meeste overlevingsmaatregelen slechts beperkt en niet oneindig herhaald kunnen worden ingezet. Maatregelen voor robuust systeemherstel worden in de NDA opgesomd op pagina 29 waar ook een kader is opgenomen over extensivering agrarisch gebruik en realisatie bufferzones/vergroening gebieden langs binnenduinrand. Maatregelen voor robuust systeemherstel bestaan volgens de NDA verder hoofdzakelijk uit maatregelen gericht op:

- toename van windwerking en overstuiving;
- herstel van begrazingsdynamiek;

⁴³ In het document ‘Onderbouwing beoordeling herstelmaatregelen’ van de Taakgroep Ecologische Onderbouwing (d.d. 14 december 2022) worden in tabel 2 acht mogelijke oordelen besproken in plaats van de drie (‘ja’, ‘ja, mits’ en ‘nee, tenzij’) die in de NDA zijn gebruikt.

- verlaging van de atmosferische stikstofdepositie;
- hydrologisch herstel;
- terugdringen invasieve exoten;
- recreatiezonering.

De Ecologische Autoriteit onderschrijft de noodzaak van de maatregelen op de genoemde gebieden, maar met de kanttekening dat een aantal zaken nog nader moet worden uitgewerkt:

- Het hydrologische herstel is minimaal uitgewerkt in de NDA. De maatregel die nodig zijn om tot herstel te komen zijn maatschappelijk ingrijpend, vanwege noodzakelijke aankoop van dure landbouwgrond om als bufferzones in te zetten. In de NDA wordt echter voor geen van de habitats de hydrologische situatie als knelpunt genoemd. Ook komen vochtige habitattypen, die mogelijk profijt zouden hebben hiervan, maar op enkele plaatsen voor.
- De mogelijkheden voor onder meer bufferzones zijn waarschijnlijk beperkt door bebouwing, landgoederen en andere vormen van natuur. Er dient te worden beschreven waar daadwerkelijk (haalbare) mogelijkheden liggen.
- Recreatiedruk is minimaal beschreven in de NDA, evenals de maatregelen die hiervoor mogelijk zijn. Aangezien recreatiedruk als grote drukfactor wordt gezien, is nadere uitwerking noodzakelijk. Hierbij dient duidelijk in beeld te zijn waar de problematiek speelt, in welke vorm en welke oplossingen hiervoor mogelijk zijn. Ook dient de invloed vanuit de omgeving te worden betrokken en is afstemming met verschillende gebruikers essentieel (niet alleen beheerders, maar ook gemeenten, ondernemers et cetera).

Werk de aanvullende maatregelen voor de Kennemerland-Zuid zo concreet mogelijk uit, zodat ze bruikbaar zijn voor het Provinciale gebiedsprogramma⁴⁴ van de provincie Noord-Holland. Coördineer de uitwerking met het Provinciale gebiedsprogramma van de Provincie Zuid Holland.

2.7 Kennisprogramma en monitoring Kennemerland-Zuid

Een belangrijk onderdeel van een NDA is het bieden van inzicht in gegevens- en kennishiaten. De NDA dient een beeld te schetsen van de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze van maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Ook moet duidelijk zijn waarom sommige conclusies wel degelijk te trekken zijn, ondanks het ontbreken van sommige gegevens. Voor Kennemerland-Zuid zijn vele bronnen, literatuur en studies beschikbaar⁴⁵, waar de NDA niet naar refereert. Daarnaast wordt gemonitord door beheerders op verschillende aspecten. Hiermee kan mogelijk een deel van de kennishiaten worden ondervangen. Maak hier gebruik van voor het oplossen van kennishiaten en het verkrijgen van een goed beeld van nog benodigde informatie.

Monitoring

De Ecologische Autoriteit merkt verder op dat in het overzicht van de maatregelen niet ingegaan wordt op onderzoek en monitoring. Hierdoor is niet duidelijk:

- waar nu al monitoring loopt en waar nog vervolgstappen nodig zijn op het gebied van aanvullende monitoring en evaluatie;
- hoe, wanneer en door wie het benodigde onderzoek wordt uitgevoerd om de ontbrekende informatie alsnog beschikbaar te krijgen;
- in welke mate monitoring en evaluatie van de resultaten van de maatregelen plaatsvindt, en als dit het geval is, wat daaruit geconcludeerd is of kan worden over de effectiviteit van de betreffende maatregelen.

⁴⁴ Provinciaal Programma Landelijk Gebied (PPLG).

⁴⁵ Onder meer diverse onderzoeken van aardwetenschappers en ecologen van de Vrije Universiteit Amsterdam en de het Instituut voor Biodiversiteit en Ecosysteemdynamica (IBED) van de Universiteit van Amsterdam. Zie bijvoorbeeld: https://www.natuurkennis.nl/Uploaded_files/Publicaties/herstel-grijze-duinen-door-reactiveren-kleinschalige-dynamiek.f3f51f.pdf.

Het is nodig om gebruik te maken van gegevens van lopende monitoring van verspreiding, aantallen en standplaatsfactoren (zoals stikstofbeschikbaarheid in bodem). Deze informatie is nodig om een LESA op te kunnen stellen, maar ook om trendanalyses te maken, kwaliteit- en oppervlakte te beoordelen van habitattypen en VHR-soorten en doelbereik te bepalen. Door bestaande monitoringsgegevens systematisch te verzamelen en interpreteren wordt duidelijk welke monitoringsinspanningen verder nodig zijn om te komen tot een systematisch en compleet monitoringsprogramma.

Geef inzicht in de wijze waarop de ontwikkeling van de abiotische en biotische omstandigheden wordt gemonitord en geëvalueerd (monitoring- en evaluatieprogramma) om te bepalen in hoeverre voldaan wordt aan het verslechteringsverbod en de instandhoudingsdoelen gerealiseerd worden. De Ecologische Autoriteit adviseert om in ieder geval abiotische parameters zoals stikstofbeschikbaarheid in de bodem, organische stofgehalte, zuurgraad, en fosfaatgehalte, maar ook de verspreiding en trends van typische soorten en habitats te verzamelen.

Beschrijf daarnaast de resultaten van onderzoek en monitoring en evaluatie naar de effectiviteit van het uitgevoerde en geplande maatregelen. Wanneer geen monitoringgegevens beschikbaar zijn, maak dan met de gebiedsbeheerders een kort feitelijk verslag over relevante waarnemingen (wat, waar en wanneer) die in het veld zijn gedaan naar aanleiding van de uitgevoerde maatregelen. Zorg ervoor dat deze informatie geborgd is en toegankelijk is voor derden. De informatie over de effectiviteit van maatregelen kan als onderbouwing dienen voor de conclusies in de NDA en komt hiermee beschikbaar als onderlegger voor de afwegingen die moeten worden gemaakt in het gebiedsproces.

Leemten in kennis

De NDA gaat beperkt in op de leemten in kennis, toch blijkt uit de NDA dat er nog niet opgeloste vraagstukken zijn. Deze kunnen mogelijk deels opgelost door betere ontsluiting van bestaand data. Zo beschikken de verschillende instanties over eigen data, die niet altijd voor andere partijen toegankelijk is. Ook binnen één organisatie kan het voorkomen dat informatie niet centraal beschikbaar is maar op afdelingsniveau beheerd wordt, denk aan onderzoeksgegevens die in het kader van vergunningverlening verzameld worden, maar niet direct een relatie met Natura 2000 lijken te hebben. Op basis hiervan kan bepaald worden of er nog leemten in kennis blijven bestaan. Denk hierbij aan kennisleemten op het gebied van:

- Herstel van de konijnenpopulatie;
- Hydrologie;
- Recreatiedruk;
- Aanpak exoten zoals Mahonie;
- Invloed van schadelijke stoffen zoals PFAS, gewasbeschermingsmiddelen en andere verontreinigingen vanuit de omgeving, zoals landbouwgebieden, maar ook industrie (Tata Steel);
- Effecten van klimaatverandering.

Met het opstellen van een kennisprogramma wordt een overzicht gecreëerd van de niet opgeloste vraagstukken en wat er nodig is om deze te beantwoorden.

Stel een kennisprogramma op waarin de leemten in kennis benoemd worden die er zijn voor het gebied Kennemerland-Zuid. Geef ook aan welk onderzoek dient te worden ingezet om kennisleemten op te vullen voor de volgende NDA-cyclus. Benut bestaande kennis beter, zoals uit bestaande rapporten en kennis van betrokken terreinbeherende organisaties en geef aan op welke deze betrokken worden als gegevens uit het veld (nog) niet beschikbaar zijn. Geef hierbij aan wie daarvoor verantwoordelijk is, wat de planning hiervoor is, en wat het benodigde budget is. Geef aan wat op nationaal, provinciaal en gebiedsniveau wordt aangepakt. Laat ook zien in hoeverre actuele informatie (die nu al beschikbaar is of op korte termijn beschikbaar komt) leemten in kennis al opvult.

3. Relatie met het provinciale gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de relatie die de NDA heeft met het gebiedsprogramma en waar relevant aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met aanbevelingen, zie hiervoor het advies over de handreiking gebiedsprogramma's waarin wordt gewezen op het grote belang van samenhang.⁴⁶

3.1 Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband opdat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Kennemerland-Zuid zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Voor dit gebied gaat het specifiek over de volgende onderwerpen:

- Waterkwaliteit en natuur opgenomen in de Kaderrichtlijn Water (KRW).
- Realisatie van het Natuur Netwerk Nederland (NNN).

3.2 Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. De NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen, naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld één km), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld drie km) en wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

3.3 Relatie kustpact en verstedelijkingsopgave

Specifiek voor de duingebieden geldt dat ook het convenant kustpact⁴⁷ van belang is. Omdat rondom dit gebied veel verblijfsrecreatie aanwezig is pal achter deze duinen, is er sprake van een grote ruimtelijke en recreatieve druk. Daarom beveelt de Ecologische Autoriteit aan om ook de relatie met (en de mogelijke impact van) de verstedelijkingsopgave van nabijgelegen plaatsen en (de plannen voor) eventuele nieuwe verblijfsgebieden voor recreatie in de omgeving te betrekken bij het bepalen van het doelbereik in de NDA en het gebiedsprogramma.

Omdat het duingebied ter hoogte van Noordwijkerhout smal is, wordt geadviseerd om in nauw contact met Provincie Zuid Holland, Hoogheemraadschap en Rijkswaterstaat te staan i.v.m. toekomstige plannen voor kustverdediging ter plaatse.

⁴⁶ Zie <https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5001>.

⁴⁷ <https://open.overheid.nl/documenten/ronl-df6191de4b2e37544e0cf3fa3e070a4f2f539947/pdf>.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Noord-Holland

Samenstelling van de werkgroep

prof. dr. Rien Aerts

dr. Paul Bodelier

ir. Annemie Burger (voorzitter)

dr. ir. Gerben van Geest ing.

dr. Vincent Post

drs. Olaf van Velthuisen (secretaris)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5060 in te vullen in het zoekvak.

Arthur van Schendelstraat 760 • 3511 MK Utrecht
030 2347667 • info@ecologischeautoriteit.nl
www.ecologischeautoriteit.nl